

בס"ד

זעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ובמועדים

הגדה של פסח

ה'תש"פ

**בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com**

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

סדר ההגדה וארבע

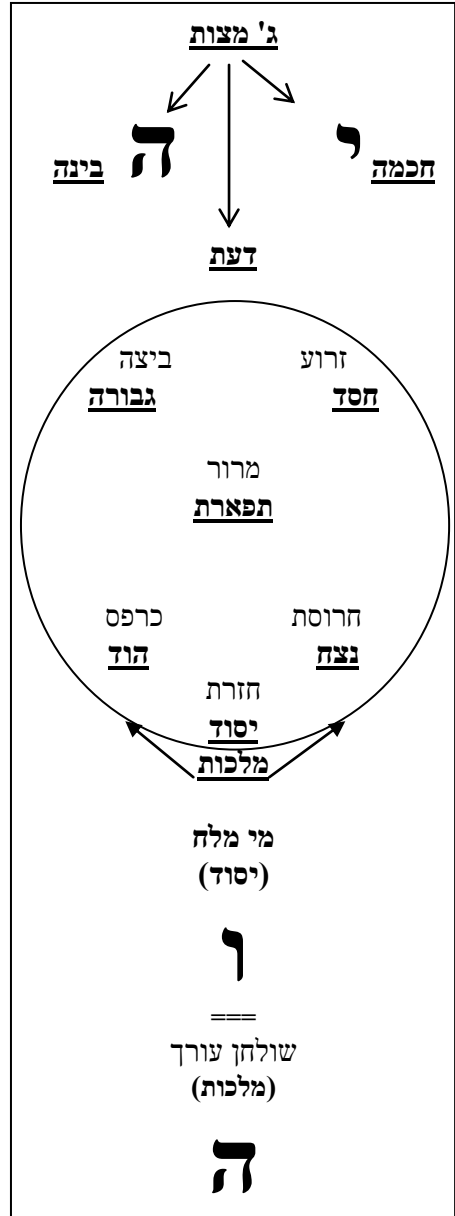
כוסות

ארבע כוסות של ליל הסדר, הן כנגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי.

ארבעה פרקים של קדושה

יסוד הארבע כוסות הוא, שיש **ארבעה פרקים של קדושה** בליל הסדר:
קידוש,
אמירת ההגדה,
ברכת המזון,
הלל.

וכפי שתקנו חז"ל, לומר בכל מקום **קדושה על הכוס**, כגון ברכת הנישואין ושבע ברכות וברכת הברית וכד', לכן גם בליל הסדר שיש בו **ארבע קדושות הנ"ל, קידוש, אמירת ההגדה, ברכת המזון והלל**, הן ארבע קדושות שתקנו לומר כל אחת מהן על **הכוס**. והן הן הארבע כוסות של ליל הסדר.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

והם כנגד ארבע עולמות אבי"ע, אצילות בריאה יצירה עשייה, ולכן יכוון בכל אחד מהכוסות את שם השם הראוי להתגלות באותו עולם.

השם הראשון יכוון על כוס הקידוש כנ"ל לְשֵׁם השם הנקרא ע"ב: יו"ד ה"י וי"ו ה"י והוא כנגד עולם האצילות ונכתב במילוי יודי"ן, ונקרא ע"ב על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

השם השני יכוון על כוס ההגדה והוא השם הק' הנקרא ס"ג כזה: יו"ד ה"י וא"ו ה"י והוא כנגד עולם הבריאה ונכתב במילוי יודי"ן ו-א' ונקרא ס"ג, על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

השם השלישי יכוון על כוס ברכת המזון, והוא שם מ"ה: יו"ד ה"א וא"ו ה"א, כנגד עולם היצירה ונכתב במילוי אל"פין ונקרא מ"ה על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

השם הרביעי יכוון על הכוס ההלל, יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה והוא שם ב"ן, כנגד עולם העשייה והוא והוא במילוי

יוצא איפוא, שארבע הקדושות הנ"ל, הן אשר תוקנו כנגד ארבע לשונות של גאולה. וארבע הכוסות נמשכות אחריהן.

ולפי זה תובן השייכות של ארבע לשונות של גאולה לסדר ההגדה.

והוצאתי כנגד קידוש, כשם שמזכירים בקידוש זכר ליציאת מצרים.

והצלתי כנגד ההגדה, שעיקר ההגדה לספר נס ההצלה.

וגאלתי כנגד ברכת המזון שבזכות ברכת המזון נגאלים.

וכמו שאמרו חז"ל אמר הקב"ה וכי לא אשא פנים לישראל שהם מדקדקים עד כזית ועד כביצה. פירוש שמדקדקים עד כביצה כדי לברך ברכת המזון מדאורייתא ועל כל פנים עד כזית מדרבנן.

ולקחתי כנגד ההלל. ככתוב עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

קדוש

כוס ראשונה כנגד והוצאתי. וזה שאומרים בקידוש "זכר ליציאת מצרים".

ויכוון בקידוש כנ"ל לְשֵׁם השם הנקרא ע"ב יו"ד ה"י וי"ו ה"י והוא כנגד עולם האצילות ונכתב במילוי יודי"ן, ונקרא ע"ב על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

ההסבה

חיובה משום דרך חירות. ויסודה במדרש רבה על הפסוק וַיִּסַּב אֱלֹהִים | אֶת-הָעַם דְּרָךְ הַמְדָּבָר ים-סוף " (שמות יג, ח').

ונאמרו ג' דיעות במילה וַיִּסַּב ויכוון בכולן בעת ההסבה.

הא' שהקיפן הקב"ה,

ככתוב (זכריה ב, ט): ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב. וְכַרְוָעָה הַזֶּה

כפולות, ונקרא ב"ן על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

וזה ששאלו תלמידיו של רבי את רבי, (במדרש פליאה), כמה שמות השם יש, וענה להם רחמנא לבא בעי.

ועמדו על כך המפרשים שהתכוון בתשובתו לסכום הגימטריות הנ"ל ע"ב ועוד ס"ג ועוד מ"ה ועוד ב"ן שהם יחד רל"ב והוא ר"ת של רחמנא לבא בעי. שכביכול סך שמות ה' בעולמות אצילות בריאה יצירה עשייה הוא רל"ב.

והיה תמוה בעיניהם, שהרי רבים שמות ה' ומי יוכל לספרם, ורבי התכוון לומר להם פרט לחשבון הנ"ל, למה לכם בנסתרות, ה' אחד ושמו אחד ורחמנא לבא בעי.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ועל דרך הצח, יש לומר שגלוי לפניו שעתיד הוא להוריד מן השמים במדבר על הארץ כעל השולחן, שנאמר וְהָיָה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מְחַסְפֵּס דֶּק פִּכְפֹּר עַל הָאָרֶץ (שמות טז, יד) וַיֹּאמְרוּ אֵיֶשׁ אֵל אֲתָיו מִן הַיָּם, והוא כעין נוטריקון בסופי תיבות שלחן, הוא שלחנו של מקום, והרי בני ישראל כמסבים לפניו ית'.

ובהעיר שימת לב, וַיִּסַּב אֱלֹקִים הוא לשון פעל יוצא, כלומר הפעיל, המפעיל את האחרים. לכן למדו שעני לא יאכל עד שיסב את עצמו, כי כן עשה לנו הקב"ה בצאתנו ממצרים שנאמר וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת הָעָם. וכלשונו של הרמב"ם שחיב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

ולכאורה אינו מובן כיצד למדו מכאן במדרש אפילו עני שבישראל, וכו'. והלא בצאתנו ממצרים היינו כולנו עשירים, לקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

שסובב את הצאן מפני הזאבים. וכן לעתיד לבא שנא' (תהלים קכה, ב): ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו.

הב' שהסיבן תחת ענני הכבוד, שהיו האומות אומרים היוכל אל לערוך שולחן במדבר, (תהלים עח, יט): מה עשה הקב"ה הסיבן תחת ענני הכבוד, והאכילן מן והיה גבהו יותר ממי המבול שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח. (תהלים עח, כג).

הג' שאמר להם לְהִסָּב, בליל הסדר. וכדברי המדרש: מכאן אמרו רבותינו שאפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. שנאמר ויסב אלקים את העם.

דימה המדרש את המדבר לשולחנו של מקום שכן למד דיני הסבה בשלחן מ"וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת-הָעָם דְּרָדָה הַמִּדְבָּר".

ויש ליתן טעם היכן נרמז הדבר שישמש המדבר כשולחן.

לעומקן של מקרא הגדה של פסח

וּנְרָאָה לּוֹמֵר, שלא בְּכַדִּי בחר בעל
הסימנים את וְרַחֵץ לסימן שבו נוטלין
לידים ללא ברכה.

שבזה מראה את **בטחוננו ואמונתנו**
במעשה אבות, והוא סימן לבנים,
ורמוז הוא בסימן וְרַחֵץ שהוא בארמית
לשון וְכַטַּח. כאמרנו בפתיחת ההיכל
בִּיה אַנְא רְחִיץ.

כרפס

טובלין כרפס פחות מכזית במי
מלח ומברכין בורא פרי האדמה,
ויכוון בברכת פרי האדמה לפטור את
המרור שיאכל אח"כ בסעודה. ואין
מסבין בו כי הוא כנגד עבודת פרך
שעבדו ס' רבוא. [ר"ת כרפ"ס].

ואע"פ שתקנו את הכרפס כדי
להתמיה את התינוקות, יש בו סוד
גדול והוא לקשור את ההוד במלח
ברית אלקיד.

(ולפי השיטה שהמי-מלח הם גם כנגד
היסוד, הרי הוא קושר את ההוד עם

אלא יש לומר כפי שאמרו בגמ'
(ברכות מז. פרק שביעי) מאכילים
את העניים דמאי, וכן את האסניא
דמאי ופירש רש"י שם אכסניא. חיל
של מלך שמטיל על בני העיר לזונם
בשובם ממלחמתו, והרי הם כעניים
לפי שהם שלא במקומם.

כן בני ישראל, בעולמו של הקב"ה
שהוא מקומו של עולם, ואין העולם
מקומו, כולנו נחשבים חוץ למקומנו,
ולכן כולנו נחשבים כעניים אצלו,
ולכן כולנו צריכים הסבה.

וְרַחֵץ

נוטלין את הידים משום טיבול אֶכֶל
במשקה, ואין מברכין על נטילה זאת.
הוא משום מנהג אבותינו בידינו.

ויש לשאול מה ראה בעל הסימנים
להבדיל בין וְרַחֵץ ובין רחצה
שברחצה נוטלים ידים עם ברכה
ובסימן וְרַחֵץ אין נוטלים עם ברכה.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

של הקב"ה את עם ישראל המתבטא **בחרוסת**, שהיא ממיני מתיקה שבשיר השירים, **האהבה הזאת ממתקת את היסורין של "וימררו"**. ובכרפס יברכו לפניו שהכרפס הוא נכתב **למפרע**.

ולמפרע נראה לעינינו בעליל, שהיתה ברכה ב"וימררו". שהוציאנו והצילנו וגאלנו ולקחנו. ולכן מברכין לפניו. **אך במרור** שהיינו שקועים בתוך המרירות, לא היה נראה לברך, שעוד לא ראו את קץ השעבוד. **ואשר על כן** נצטוונו לכרוך דוקא את **המרור במצה**, כדי לכרוך את הגלות והגאולה יחדיו. **וזה הענין** של תמיהת התינוקות, שתמיהתן תביאנו לעיין בעומקן של דברים ולקיים בזה **ועל זה נאמר** מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, להשבית אויב ומתנקם.

ועל הכרפס יברך בורא פרי האדמה ויאכל פחות מכזית כדי שלא יזדקק לברך ברכה אחרונה לפני הסעודה.

היסוד שהם בזה אחר זה בהשתלשלות ההויה).

והוא סוד התמהת התינוקות, הנקשרים להוד אבותיהם, כיסוד הנקשר אל ההוד.

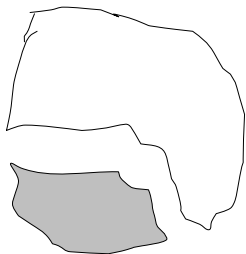
וכאשר מכוון עתה לפטור בו את ברכת המרור **הרי הוא מכין בזה את החיבור של המרור בחרוסת שהוא חיבור התפארת בנצה**. והם גבוה מעל גבוה וכעין חיבור שמים וארץ בזעיר אנפין. **תפארת נצה הוד יסוד**. (וע'ע' בערך מרור לקמן, במקומו).

ובהעיר שימת לב, זה מה שהתינוקות ישאלו מה נשתנה הלילה הזה וכו' **הלילה הזה שתי פעמים**. ויתכוונו לטיבול המרור בחרוסת, ולטיבול הכרפס במי מלח. והם אינם יודעים עד כמה **דבריהם עמוקים** שמחברים בזה את **התפארת בנצה**, ואת ההוד ביסוד.

ולעומקו של דברים יש לומר שיש כאן **מיתוק הדינים**. וכשם שהמלח ממתק הבשר, כן **מלח ברית** אלקין ממתק **הס' פרך**. וכן האהבה

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

כזה:

ועל דרך הסוד יתבאר יחץ זה בצורת ה' על פי תיקוני הזוהר יתיקונא דתליסר דף כח עמ' ב'. שם אמרו בזה סוד המרור, הנאכל עם הפסח והמצה, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו.

וזה לשונם:

מְרֹר, עַל שֵׁם ו' דְּאִתְפָּרֵשׁ מִן ה', וְדָא גָרִים לִוְן דְּנִימְרֹר אֶת חַיִּיקָם.

כלומר, מה שגרם לכך שנימרו את חייקם, הוא פרידת הו' מהאות ה' שבשם ה', והוא כפרידת היסוד מהמלכות.

ולעומקו של מקרא יש לומר דלית מילתא דלא רמיזא באורייתא, וזה שנאמר וַיִּקֶּם מִלֶּךְ חָדָשׁ עַל-מִצְרַיִם

ולעומקו של ענין, ינתן טעם בזה, כי הכרפס הוא חלק מהסעודה וליל הסדר, ואם יצטרך לברך אחריו הרי הוא כמנתק את הסימן מהרצף של ליל הסדר.

ועוד, שהכרפס הוא כוונתו של המרור שכן כרפס הוא ר"ת ס' עבדו עבודת פרך. ואשר על כן יאכל את הכרפס ללא הסיבה. לכן צריך לאכול ממנו פחות מכזית כדי לחברו ולצרפו עם שלאחריו.

יחץ

יבצע את המצה האמצעית לשתיים ומצפין את החצי הגדול לאפיקומן.

וישתדל לחצות בצורה של ה כנגד אות ה' אשר בְּשֵׁם הַשֵּׁם, כנגד "אני ולא מלאך", וכנגד רחמים גמורים המושפעים עלינו בלילה הזה ממקור הרחמים הנקרא בשם אה"ה אשר אה"ה.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ולעתיד לבוא כשיהיה אור החמה כאור הלבנה תהיה המצה שלימה בלא פירוד כלל, ויהיה השם שלם, בשפע רחמים מן השמים.

ואשר על כן מבואר שם עוד בתיקונים שההלל מחולק לשניים. ובעת שיש פרוסה הרי חצי הלל אמור על הפרוסה. כנגד הו' הנפרדת מהה'. ויהיה סוד שבירת המצה בצורת ה' גם כנגד ה' של ההלל.

ועוד על דרך הצח ירמוז היחץ בצורת ה"א, למה שאומר ה"א לחמא עניא.

לאחר הצפנת החלק הגדול של היחץ לשם אפיקומן, בתוך המפה המיוחדת לו, יש הנוהגים לשים המפה עם האפיקומן על שכמם הימנית ולומר: **מְשַׁאֲרְתֶּם צָרְרַת בְּשִׁמְלֹתֶם על-שְׁכָמָם.**

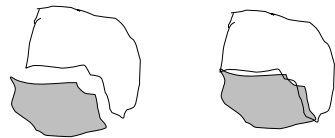
ומקור המנהג ב"באר היטב" [שו"ע סימן תע"ג סעיף ו' בשם] בשם רש"ל, וכשרוצה לאכול יוציאה כמו שהיא בתוך המפה וישלשל לאחוריו, וילך כמו ד' אמות ויאמר: כך היו אבותינו הולכים, **מְשַׁאֲרְתֶּם צָרְרַת בְּשִׁמְלֹתֶם על שְׁכָמָם.**

אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יֹסֵף. ופירושו שנתק הקשר בין המלכות ובין יוסף שהוא צדיק יסוד עולם.

והיינו שנפרדה הו' מַה-ה'. היסוד מהמלכות. ומיד וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיִּיהֶם.

ולזכור ענין זה, של וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיִּיהֶם, ניתן לנו היחץ, להפריד בה את הו' מַה-ה'. ותהיה היו"ד הקטנה שבתוך ה-ה"א, רמז לאות ו"ו, ובזה שמדמים היו"ד להו"ו, מיחדים יו"ד בו"ו.

ובהיות המצה שלימה, הרי היא כה' המדובקת בו' שלה, והיחץ מפריד את הו' מה-ה"א וכנ"ל.

התבאר איפוא שהיחץ הוא הגורם למרור, בדרך פירודא של הו' מה-ה"א.

אך מאידך גיסא, סוף כל סוף נוצרת כאן ה', והרי היא ה' של רחמים. והם הרחמים הגמורים המושפעים על המרור, בלא נתינת שליטה למקטרגים.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

וסודו רמוז בשמו: אפיקומן. אפיקו, מאן דבלבבכם, הוציאו מה שבלבבכם, הוא היצר הרע הצפון בתוככם, לבטלו כליל בלילה הזה. כנאמר (יואל ב, כ') וְאֵת הַצְּפוֹנִי אֲרִחִיק מֵעֲלֵיכֶם, ופירש רש"י שם זה יצר הרע שצפון בלבבו של אדם.

ועל דרך הצח, נאמר, שעל כן הרחיקו חז"ל את הסימן צפון לסוף הסדר, שנאמר וְאֵת הַצְּפוֹנִי אֲרִחִיק מֵעֲלֵיכֶם, ותיכף לביטולו, תבוא הברכה, שכן סודרו הסימנים: צפון - בָּרַךְ.

מגיד

בביאור מתי מתחילה מצות

ההגדה

במסכת פסחים פרק י משנה ד' שנינו מתחיל בגנות ומסיים בשבח. אלא שחלקו בזה רב ושמואל (פסחים קטז).

והמשנה ברורה הוסיף כאן: ויש שנותנין אותה [לאחר היחץ] על כתפיהם זכר ליציאת מצרים.

ופירש"י (שמות יב, לד') משארתם שירי מצה ומרור. על שְׂכָמָם, אע"פ שבהמות הרבה הוליכו עמהם, שהיו מחבבים היו את המצות.

ועל דרך הרמז ירמוז הפסוק לה' דברים, כנגד יחץ בצורת ה: משארתם ירמוז שהמצה היא שנשארה לנו מן הקרבן פסח.

צָרַרְתָּ שהתיר צרורה מצרות צרותיה, בְּשִׁמְלָתָם להצפין האפיקומן במפה, וכן לכך שערל לא יאכל את הפסח שכן הוא נוטריקון בְּשִׁמְלָתָם - בְּשִׁמְלָתָם. אותם.

על שְׂכָמָם, שְׁעָלָהּ היא גבם, ובזה יקדשו שם שמים, שכן שְׂכָמָם נוטריקון שם כבוד מלכותו.

ועל ידי כך יחדיר האמונה בלבו ובלב המסובין אתו כאילו הוא יצא ממצרים.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

אלא שרב ושמואל חלקו מהיכן מתחילה עיקר המצוה של הסיפור. לשמואל מעבדים היינו, ולרב באומר מתחילה עובדי ע"ז וכו' וכל השאר הן רק הקדמה להגדה.

בביאור ההבדל בין הגדה לסיפור יש לשאול, שהרי אמרו שאמירה היא רכה, והגדה היא דיבורים קשים כגידיים. כמו שדרשו עה"פ פה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל ופירש רש"י שם (שמות יט, ג') ותגיד - ענשים ודקדוקין, דברים הקשים כגידיין. ובליילה הזה צריך למשוך לב הצאן הרך לאמונה ולדברים הנשגבים של הלילה הזה, באמירה רכה, ולא בדרך של הגדה.

ואכן, מצינו בהגדה דברים שהם קשים כגידיים, ואם לא היו אומרים לנו חז"ל לאומרם אי אפשר היה לאומרם. כגון בן רשע, אף אתה הקהה את שיניו, הוציא עצמו מן הכלל, כפר בעיקר, אילו היה שם לא היה נגאל. וכמו כן כל הגנות

לדעת שמואל מתחילה ההגדה בתשובה לשאלת מה נשתנה. באומר עבדים היינו. שכן כאן מתחיל בגנות.

לדעת רב מתחילה ההגדה באומר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו וכו' שכן בזה מתחיל בגנות. והוא כפירוש רבינו עובדיה מברטנורה על המשנה שם.

ובשימת לב, יש להעיר, שלפי רב מעשה בר' אליעזר וכו' שהיו מסובין בבני ברק, וכן מאמרו של ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן ע' שנה, וכן כנגד ארבעה בנים דברה תורה, וכן יכול מראש חדש, הן רק הקדמה להגדה. ולפי שמואל הן חלק מההגדה.

ועוד, לפי הנאמר לעיל בסימן קדש, שההגדה נאמרת על הכוס, היא מתחילה בעת מזיגת כוס שני, והוא לפני מה נשתנה.

ואשר על כן על כל הנ"ל יש לומר שאכן, מצות ההגדה מתחילה עם מזיגת הכוס ל"מה נשתנה". ובזה שאלת התינוקות היא חלק מההגדה.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

לכן נקט לשון הגדה בליל הסדר שכולו חסד ואמונה.

וכן בהמשך המזמור שם, פס' טז להגיד כי ישר השם, צורי ולא עולתה בו.

ואשר על כן ייסד בעל ההגדה את ההגדה של פסח על ההגדה של הביכורים, ארמי אובד אבי וגו' להכיר טובה לקב"ה על כל הנסים שעשה לנו ועל פדות נפשנו. וכן פירש רש"י בהגדת הביכורים (דברים כו, ג') ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה. הכי נמי, הגדת היום לה' אלקיך שאינך כפוי טובה.

והכרת הטוב יש בה כדי להגן על הצאן הרך לבלתי תפגע נפשו מהדברים הקשים כגידין.

ויש לעיין, בהגדת הביכורים מדוע יתחיל מארמי אובד אבי וירד מצרימה וגו'. והרי הוא עתה בארץ המובטחת, עם הפירות שנתן לו הקב"ה, ולכאורה היה די לומר הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ומודה אני לפניך

שמספרים בתחילה היו עובדי ע"ז אבותינו.

וכי אפשר לומר כן ביום כזה מקודש ובשעות כאלו מסוגלות, אלא להודיע כוחם של חז"ל שאמרו לנו לומר דברים הקשים כגידין, ואף על פי כן יתישבו על לב הבנים כאמירה רכה. ונרמז הדבר בפסוק והגדת לבנך, וכח זה של אמונת חכמים הוא ששומר עלינו לבלתי יהיה כאן קטרוג, וכך יפלו הדברים על אזן שומעיהם.

ועוד יש לומר, שהמילה הגדה בארמית היא כנהר שנמשכים מימיו, כעין נגדין נהליא, כן סיפור יציאת מצרים הוא כדבר אשר מושך את הלב, ולכן עטפו את הסיפור בכל מיני מעשים שימשכו את לב התינוקות ולא ימאסו במוסר שיש בהגדה.

ועוד יש לומר, שהגדה היא לשון של הכרת הטוב, כמו שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (צב, ג') להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות. והרי חסד ואמונה אמירתן רכה. אלא שנקט לשון גידים גם בחסד ובאמונה כדי להשרישם בחזקה ולנטעם עמוק בלב הרך.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ושמואל אמר: מ"עבדים היינו",
ויוציאנו, הוא שרש הכרת הטוב.

ובא השלישי, הוא בעל ההגדה
והכריע ביניהם. שהתחיל את סיפור
יצי"מ עצמו מארמי אובד אבי,
וירד מצרימה. שכאן שרש הכרת
הטוב, שתחת אשר רצה לבן הארמי
לכלותנו, התקיים ביעקב אבינו וירד
מצרימה, ונעשה שם לגוי גדול.

ואף על פי כן, כתשובה לבן
השואל, בחר בעל ההגדה לפתוח
ב"עבדים היינו", וכדברי שמואל,
שהם יותר קרובים לדעתו של הבן.

ביאור בעניין הא לחמא עניא

הָא לְחָמָא עֲנִיא דִּי אֶכְלוּ אֲבָהֵתְנָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם.
כָּל דְכִפְיֵי נִיתִי וְנִיכְל, כָּל דְצָרִיךְ נִיתִי
וְיִפְסָח.

בעצם האמירה של הא לחמא עניא.
יש שתי תמיהות. די היה לומר הא
לחמא עניא די אכלו אבהתנא

על הארץ ועל הפירות. ומדוע יתחיל
את הכרת הטוב מארמי אובד אבי.

אלא לימוד גדול לימדנו בעל
ההגדה בלילה זה. שאת הטוב, צריך
להכיר מהשרש. מתחילתו ועד סופו.
שאחרת אולי תודה יש כאן, אבל
הכרת הטוב כמשמעה אין כאן.

שכל עיקרה של הכרת הטוב לדעת
מי הוא הטוב, וכיצד הוא מטיב.
אשר על כן נקרא הטוב והמטיב.
ולכן מתחיל מארמי אובד אבי,
שתחילת הצלתנו ממצרים יסודה
ושורשה בהצלתנו מלבן הארמי.

ושמא יש לומר שכאן שרש
מחלוקתם של רב ושמואל (פסחים
קטז). האמורה לעיל, מהיכן מתחיל
בגנות.

כלומר מה הוא שרש הכרת הטוב
שממש צריך להתחיל להודות.

רב אמר "מתחילה עובדי עבודת
גילולים היו אבותינו" ועכשיו קרבנו
המקום לעבדתו, הוא שרש הכרת
הטוב,

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ועוד יש להעיר מה שאומרים בתחילה ייתי ויכול, ורק אחרי כן ייתי ויפסח, להודיע שעיקר אכילת הפסח היא על השובע. לכן קודם ייכול ואח"כ יפסח.

הא לחמא עניא

מגלה את המצות מגביה את הקערה ואומר הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח.

השתא קא, לשנה הבאה בארעא דישאל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין.

ועוד יש לשאול, מדוע ינהג עצמו מנהגי בן-חורין כגון הסבה וכו' בעודו אומר השתא עבדי.

ויש לומר כי מנהגי החירות שנוהג היום הם כדי לטעת האמונה על העבר וגם על לעתיד לבוא, וכפי שאומר: לשנה הבאה בני חורין. ובעצם

בארעא דמצרים. ומדוע הוסיפו כל דכפין ייתי ויכול. כל דצריך ייתי ויפסח. ועוד תמיהה, הרי צריך להימנות על הקרבן בעוד מועד, כיצד אמר ייתי ויפסח.

וי"ל שאין אנו יכולים לישוב בליל הסדר אם איננו מחזירים טובה לקב"ה. וכיצד נחזיר טובה אלא על ידי הזמנת בריותיו, כל דכפין וכל דצריך.

ועוד יש לומר שאכן נתקנה אמירה זו לאומרה בעוד מועד, בעת שמנויים על הפסח. אלא שעתה אנו חוזרים ומכריזים אמירה זו, שכל המוזמנין והנמנין ירגישו אתנו שייכות. והם בבחינת הבעלים של הסעודה.

ועוד י"ל, כי הכוונה היא אלינו, כביכול מתכוונים לעצמנו, שאפילו אם אנו בכלל כל דכפין, אין אנו יכולים לאכול מרוב תשוקה לספר בניסי ה', וממילא גם אם היה בשר הפסח לפנינו לא היינו אוכלים אותו עכשיו, עד אם דברנו דברינו.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

וכאן יתפרש לשון ההגדה, כנחל כנ"ל: שההגדה תימשך אחר שאלת התינוקות כנחל הנמשך אחר ירידת הגשמים. וכפיוט האר"י ז"ל וְנִגְדִין בְּחֵלְיָא, בְּגוּה בְּלִחְיָשִׁין [פיוט אָזְמַר בְּשִׁבְחֵיךָ בְּקִידוּשׁ לַיַּל שַׁבָּת].

לאחר אמירת הָא לְחֵמָא עֲנִיא

מוזגין כוס שני

ואשר על כן, כאן הבן שואל:

מָה בְּשִׁתְּנָה

מָה בְּשִׁתְּנָה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת?

זו השאלה בכללות. ופירוט השאלה מחולק לארבעה ענינים. אכילת מצה, אכילת מרור, מטבילין שתי פעמים, יושבין ומסובין.

והנה, בעל ההגדה בחר בארבעה ענינים הללו לשאול על כל השינויים של הלילה הזה, למרות שהשינויים הם רבים.

ויש ליתן טעם מדוע נבחרו דוקא שינויים אלו לשאול עליהם.

אמונה זו, הרי הוא בן חורין גם היום למרות אמירתו הַשְׁתָּא עֲבָדִי.

ועוד יש לומר, שעיקר האמירה וההתנהגות היום היא היותנו בני חורין ממצרים. אך לכלל הגאולה השלימה עדיין לא הגענו ולכן עדין הַשְׁתָּא עֲבָדִי.

לאחר אמירת הָא לְחֵמָא עֲנִיא, מסיר את המצות מעל השֶׁלֶחָן ומוזג כוס שני. מוזגין כוס שני ויכוון בו כדלעיל לעולם הבריאה.

ובזה מתמיה את התינוקות בשני דברים:

א. הרי כבר עשינו קידוש ומה מקום לקידוש זה

ב. לאחר הקידוש נוטלין ידים לאלתר, וכאן לא רק שלא נטלנו ידים למצה, ומוזגין עוד כוס, אלא גם מסירין את המצות!?

וכמבואר לעיל במוזגו כוס שני מגלה דעתו שכאן מתחילה עיקר ההגדה. עם שאלת התינוקות.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ליצר הרע, שנאמר וְאֵת הַצִּפּוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם. ולכן נקרא אפיקומן, כנ"ל, לומר להם אֶפִיקוּ מִן, הוציאו את יצר הרע מתוכם.

ולאחר שבלילה הזה יבטלוהו ליצר הרע, לכן אין ראוי עוד להזכירו לאחר שנגאל ואכל מן הפסח עם המצות. ואשר על כן, התשובה לחכם היא שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן לא לבטל טעם המצה שהוא יצר הטוב.

השאלה השניה כנגד הרשע השואל מה העבודה הזאת לכם. הרי הוא חג הגאולה ומיסכים דרך חירות, ואתם ממררים לעצמכם, ואוכלים מרור. לכן התשובה לרשע, אם אינך מקבל את המרירות, גם לא תטעם ממ הגאולה. שאין טעם המרור מבטל את טעם המצה, אלא אדרבה, מחדד אותו. ולכן התשובה לרשע אם היה שם לא היה נגאל.

והנראה לומר, שפרט לכך שהשאלות נוגעות לעיקרי מצוות הסדר כגון מצה, מרור, טיבול במי מלח ובחרוסת והסיבה, אפשר לומר שהשאלות הן גם כנגד ארבעה בנים שדברה תורה ויפורטו להלן. וסדר השאלות הוא מעין הקדמה לארבעת הבנים.

השאלה הראשונה כנגד הבן החכם.

שבכל הלילות אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה.

ולכאורה מה מקום לשאלה זו, הרי בידוע לכל שחמץ אסור בפסח. אלא השאלה היא מדוע הלילה הזה כולו מצוות מצה. גם בתחילה, המוציא מצה, וגם בסוף צפון, שהוא כנגד בשר הפסח, שנאמר בו על מצות ומרורים יאכלוהו.

והתשובה לחכם, אין מפטירין אחר הפסח [עם המצות] אפיקומן. שאכן, כולו מצה.

ומכיון שהוא בן חכם, מבין הוא ברמזים. שהרי הצפון רומז כנ"ל,

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ובזמן בית המקדש יש שאלה חמישית שהבן שואל, כל הלילות אָנוּ אוֹכְלִין בְּפֶֹרְ צְלִי, וְשְׁלוֹק, וּמְבַשֵּׁל, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ צְלִי.

ולעומקו של מקרא יש לומר ששאלה זו היא כנגד הבן החמישי. הוא הבן התועה בדרכי החיים בין ארבעת הבנים שכנגדן דברה תורה. הוא הבן הפוסח על שני הסעיפים, בין עולם האמונה ועולם הכפירה. הוא הבן העומד על פי תהום. הוא הבן הנגרש והנרגש. ובלבו זעקה גדולה ומרה, עזרו לי להיות כקרבת הפסח כָּלוּ צְלִי. לא רק הלילה הזה אלא גם בכל הלילות. ואשר על כן גם אליו תכוון התשובה עֲבָדִים הָיִינוּ וַיּוֹצִיאֵנוּ. ליתן לו התקווה של וַיּוֹצִיאֵנוּ. שאם יהיה כָּלוּ צְלִי בליל הסדר, בכך יהיה, בוער באש קדש לעבודת ה' גם כל ימות השנה.

עד כאן השאלות. ותשובה אחת לכל השאלות, והיא:

השאלה השלישית כנגד התם. שבלילה הזה מטבילין שתי פעמים. שהתם שואל רק על מה שהוא רואה. לכן שאלתו היא מה זאת. כי את המצות הסרנו לפני השאלות, אבל הקערה עם שני הטיבולים נשארה. ושני הטיבולים אשר עליה הם מי מלח וחרוסת. לכן שואל התם מה זאת.

והתשובה לתם היא בחוזק יד הוציאנו וכו'. כי כנגד ס' רבוא שעבדו בפרך שמרמז הכרפס במי מלח, וכנגד הטיט שמרמז הטיבול של המרור בחרוסת, רק חוזק יד של הקב"ה יכול להוציאנו משם. והרי עיניך רואות שיצאנו משם.

השאלה הרביעית היא כנגד שאינו יודע לשאול. שראה את כולם מיסבים בשתיית יין הקידוש. ואינו מבין מדוע. ופותחים ואומרים לו בעבור זה עשה השם לי. בעבור המצה והמרור המונחים לפניך.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

התחיל בגנות שאמר **עבדים היינו**.
וסיים בשבח שהמשיך ואמר **ויוציאנו**.
וכדעת שמואל בפסחים קטז.
ולמעשה באומרו כן, **קיים את**
עיקר המצוה, ואפשר לכאורה ליטול
ידיו לשולחן עורך.

אלא שהורונו חז"ל **שלא** מספיק
לספר בקצרה **אלא**
גם צריך **להרבות** בסיפור. שכל
המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה
משובח. שהרי הלילה הזה נועד לשבח
לקב"ה. **והשבח** הנרצה הוא **ריבוי**
הסיפור.

ואינו יוצא ידי סיפור עד שיקיים למען
תספר באזני בנך ובן בנך את אשר
התעללתי במצרים. (שמות יב').
וי"ל **התעללתי** לשון **עוללים**. סיפור
שעוללים אוהבים.

עבדים היינו

והיא תחילת **עיקר** ההגדה, ולכן
מזגנו כוס שני בטרם שאלונו
התינוקות וטרם נשיב. **כי קדושת**
ההגדה נאמרת על היין. כנ"ל.

ואשר על כן: מחזירין את המצות,
וכאן מתחילה כנ"ל **עיקר מצות**
ההגדה.

והוא כנגד והצלתי. שעתה מתחילין
בהגדת נס **ההצלה**.

עבדים היינו לפרעה במצרים,
ויוציאנו ה' אלהינו משם ביד
תזקה ובזרוע גטויה. ואלו לא
הוציא הקדוש ברוך הוא את
אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו
ובני בנינו משעבדים היינו
לפרעה במצרים.

זו היא התשובה לכל השאלות, כנ"ל,
והיא **עיקר המצוה** של והגדת לבנך.
שהרי **התחיל בגנות וסיים בשבח**.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

לכאורה אין זה כי אם סיפור מה שעולל הקב"ה לפרעה ולכל מצרים. וכיצד יתקיים וַיִּדְעַתֶּם פִּי-אֲנִי ה'!

אלא בסיפור זה של עשרת המכות יש לימוד גדול של אמונה בהשגחה פרטית, וזה הלימוד שמחויב אב למסור לבנו, אמונה בהשגחה פרטית.

אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִּי. ברש"י שיחקתי. ויש ליתן טעם מה היא ההתעללות ומה הוא המשחק. וי"ל, שבנוהג שבעולם כאשר החזק מכביד על החלש כדי להכניעו, מתחיל מן הקל אל הכבד, עד שיכנע. וכאן לכאורה אין סדר בגודל המכה ובהכבדתה. כי כשאין מים לשתות וכל היאור דם, אינו קל משחין, והחשך אינו יותר חמור מהברד, כי הברד שבר ללא דרך חזרה והחשך חזר להיות אור. וכן כולם.

וזה הוא חלק מהמשחק. שאין לצפות מה תהיה המכה הבאה וגודל חומריתה.

וביתר הרחבה לסיפור שעוללים אוהבים.

ומבואר בארוכה, בלעומקו של מקרא פרשת בא, כל עניין ההתעללות והמשחק במצרים, וקחנו משם. וכאן רק יוזכרו עיקרי הדברים. הקב"ה קראו התעללתי ורש"י פירש שיחקתי. והוא כדי למשוך את לבם הצעיר של צאן קדשים ילדי בני ישראל, הנקראים עוללים. ככתוב: מפּי עוללים ויונקים יסדת עוז.

ועוד יש לומר, שלימדנו הכתוב לשלב בין הסיפור ובין ההגדה. שהסיפור יהיה בדרך של חוויה עם עוז ותעצומות של הגדה קשה כגידין, כדי שהחוויה תשתרש בלב הבנים כראוי.

וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵי וּבְנֵי-בְנֵי
אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֵת-
אֶתְנֵי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעַתֶּם פִּי-
אֲנִי ה' (שמות י, ב').

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

בכורות בה היתה המכה הקשה שממנה
אין להשיב.

וְאֵת-אֹתֵי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם.
לפשוטו של מקרא **בָּם** הכוונה
במצרים. ולעומקו של מקרא אפשר
לומר **בָּם** בבני ישראל. ומה הם
האותות בבני ישראל, שבת, ברית
מילה ותפילין. שנקראו אות, והם ר"ת
שב"ת.

ויש לעיין היכן רמוזים אותות אלו
לבני ישראל.

במכת הארבה מצינו שהארבה נח
ביום **השבת**, כפי שמביאו בעל
הטורים בגזירה שוה **וינח וינח**, וינח
הארבה וינח ביום השביעי.

בליל מכת בכורות, מצינו שנימולו
באותו הלילה. והיינו **אות ברית
המילה**.

ובצאתם ממצרים עם שחר שם בהם
את **אות התפילין**. וכפי שמביאו
תרגום יונתן בן עוזיאל, על הפסוק
וישא העם את בצקו טרם יחמץ.

ובשימת לב, יראה המשחק למעיין
כדלהלן: בתחילה **מים רבים** הפכו
לדם, אח"כ **צפרדעים קטנות**
מקרקרות בתוך המעיים, ואחרי כן
כנים שהן קטנות **כל כך שאי אפשר**
למכשף לבוראה, ואח"כ **ערוב של**
חיות קטנות עם גדולות, עקרב קטן
ליד פיל ואריה גדולי **מימדים**, ואחר
כך **דָּבָר שאינו נראה כלל** שהרג את
הבהמות, ולכן נאמר יד ה' הויה, כי לא
נראה הדבר לעינים, ואח"כ **שחיין**
שאינו נראה גם הוא ואחר כך ברד
אבנים גדולות כבני ענק אל מול
הכנים הגמדיות, ואחרי כן **שוב חיות**
קטנות שהן ארבה.

והנה ע"י הארבה היתה התעללות
מיוחדת, ומשחק מיוחד. שעם בואו של
הארבה היתה **חשיכה**. ולא ראו מה
שהארבה עושה. **ולפני בוא הארבה**
היו כל פני האדמה צבע ירוק של
הצומח. וחשכה הארץ מפני הארבה,
וכשהסתלק לו הארבה, נותרה
האדמה בלבוש חום, ללא ירק כלל.
כאילו הופשטה האדמה מלבושה
הירוק והחליפה לצבע חום של אדמה
חריבה. ואח"כ חושך **שאינו בו ממש**
ואח"כ **שיש בו ממש**, עד מכת

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרָיִם, הָרִי אָנוּ
וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדִּים הָיִינוּ
לְפָרְעָה בְּמִצְרָיִם.

כאן מלמדנו בעל שניטע בלבנו
הידיעה שהשבח הוא לא רק על
העבר, עֲבָדִים הָיִינוּ וגו' וַיּוֹצִיאֵנוּ,
אלא הוא שבה גם על ההווה וגם על
העתיד. שאם לא כן הרי אנו, ובנינו
ובני בנינו וכו'.

ארבע ההקדמות לעיקר מצות

ההגדה

הקדמה ראשונה: מי הוא המתווך
בסיפור.

וְאֵפִילוּ פָּלְנוּ חֲכָמִים, פָּלְנוּ גְבוּרִים,
פָּלְנוּ זְקֵנִים, פָּלְנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה,
מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם.
וְכָל הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם
הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

ומביא ראי' ממעשה רב: מַעֲשֵׂה
בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ וּרְבִי
אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וּרְבִי עֲקִיבָא וּרְבִי

מאי וישא, שהיתה זו נשיאות של
חשיבות כמו נשיאות ראש, ושמו את
הבצק על ראשם, במקום הנחת
התפילין. והיינו וְאֶת-אֶתְּי אֲשֶׁר-
שָׁמְתִי בָּם.

ועל דרך המוסר יאמר, בָּם במצרים
אותות של יראה, וְבָם בישראל אותות
של אהבה.

ועל דרך הרמז והסוד, מאי בָּם,
הוא שם מ"ב הק', א'ב'ג' י'ת'צ' וכו',
שלפיו יסד רבי נחוניא בן הקנה את
תפילת "אנא בכח".

ועוד יש לומר על דרך הסוד, ב"ם
בגימטר' לוו. והוא שם משמות ע"ב,
שבשם הזה יצאנו ממצרים.
[הרמ"ז].

ועוד יש לומר על דרך הסוד, אֶתְּי
הם עשר הספירות הק', בהם מנהיג
הקב"ה את עולמו, ובהם הכה את
המצרים בעשר המכות.

לעומקן של מקרא הגדה של פסח

והוא שהתבאר לעיל בהקדמה להגדה, שהגדה היא גם לשון נהר הנמשך. שמקיים את והגדת לבנך ע"י שמרבה בסיפור כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. כפיוט של הארי הק' בקידוש ליל שבת נגדין נחליא .

הקדמה שניה: בה מתברר שיש חיוב בלילה כמו ביום.

אמר אֶלְעֶזֶר בְּן עֶזְרָיָה: הָרִי אֲנִי כָּבוֹ שְׁבָעִים שָׁנָה, וְכו' לְמַעַן תִּזְכֹּר וְכו' כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ - הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - הַלֵּילוֹת.

הקדמה שלישית: בה מתברר למי חיבים לספר.

ולזה הביא בעל ההגדה את המאמר כנגד ארבעה בנים וגו' שחייבים לספר לכל סוגי הבנים, כל אחד לפי כוחו.

טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבְנֵי בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תְלִמִּידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

רצה לומר בזה שסיפור יצ"מ אינו לידיעה בעלמא אלא הוא מצוה גם למי שיודע, וריבוי הספור הוא שבה בפני עצמו. ולכן הדגיש כאן בעל ההגדה מי הם המספרים.

וכאן יש ליתן טעם בלשון שאמרו הרי זה מְשֻׁבָּח, הרי הוא משובח הוי ליה למימר. ומאי הרי זה.

ולעומקם של חז"ל, יש לומר שכווננו בזה לשלשה דברים:

א' הרי זה ההיגד והסיפור משובח. ב' הרי זה המגיד והמספר משובח. ג' הרי זה הקב"ה, ככתוב (שה"ש, ב, ט) הִנֵּה-זֶה עוֹמֵד אַחַר פְּתָלָנוּ מְשַׁלֵּיחַ מִן-הַתְּלִנּוֹת מְצִיץ מִן-הַתְּרָפִים הוּא המשובח, רק ע"י ריבוי הסיפור הוא משתבח על ידינו.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

אלא רק שבח בעלמא של עבדים
היינו, קמ"ל שיש חיוב לספר גם לו
באריכות, אף שאינו מבין כהחכם,

הקדמה ד' **שעיקר המצוה בליל
ט"ו, כנגד שאינו יודע לשאול.**
שהרי אינו יודע לשאול וכבר מראש
חדש נזקקים להסביר לו מהות
השאלות, ושלא נחשוב שאפשר לצאת
בזה ידי חובה, **אלא רק כשמצה**
ומרור מונחים לפניך.

ולכן נאמר את פתח לו. כשם
שהקב"ה פותח בפנינו שערי שמים
ואוצרותיהם בזה הלילה להבין בכל
מכמני תורתו הקדושה, **כן את פתח לו**
לפתוח לבו במה שראוי לו, ולא
להסתפק במה שנזקק להסבירך מראש
חדש, **אלא את פתח לו בעת פתיחת
שערים.**

**הקדמה רביעית: בה מתברר
שעיקר זמן החיוב מהתורה הוא
בלילה הזה. ליל ט"ו בניסן.**

יכול מראש חֲדָשׁ, וגו' לא אֶמְרָתִי אֶלָּא
בְּשַׁעֲהַ שְׁיֵשׁ מִצְּהָ וּמְרֹר מְנַחִים
לְפָנֶיךָ.

ובשימת לב, **נראה** לומר שארבע
הקדמות אלו הם גם כנגד ארבעה
בנים.

הקדמה א' **מי הוא המחויב. כנגד
החכם** שנאמר אפילו כולנו חכמים
וכו'.

הקדמה ב' **שחיובה גם בלילה, כנגד
הרשע** שאומר מה העבודה הזאת לכם
להזכיר גם בלילה, והרי בקריאת
שמע של שחרית כבר מזכירים
יצ"מ.

הקדמה ג' **שיש חיוב לספר
לבנים, כנגד תם**, שאינו מספיק חכם
להבין הסיפור באריכות ושואל
בקצרה מה זאת, אולי אין מצות סיפור

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

את פתח לו.

לאחר שהתבארו ההקדמות והחיובים בסיפור יצ"מ, **מתחיל הסיפור עצמו**, (כדעת רב בפסחים קטז. וכנ"ל):

מִתְחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמְּקוֹם לְעִבְדָתוֹ וְגו'.

זה שאמרו **מתחיל בגנות ומסיים בשבח**.

מתחיל בגנות מִתְחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְגו' **ומסיים בשבח** וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמְּקוֹם לְעִבְדָתוֹ וְגו'.

וְאַתָּן לִיִּצְחָק אֵת וַיִּקְרַב וְאֵת עֲשׂוֹ. וְאַתָּן לְעֲשׂוֹ אֵת הָרַ שְׁעִיר לְרִשְׁתֹּת אוֹתוֹ, וַיִּקְרַב וַיִּבְנֶי וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם. כנגד עשו שירש את הר שעיר, אמר ואותנו קרב המקום לעבודתו. ירושה גשמית לעשו אֵת הָרַ שְׁעִיר

ועוד בענין ארבעה בנים

אחד חכם **אחד** רשע **אחד** תם **ואחד** שאינו יודע לשאול.

ויש לשאול, לכאורה תמוה מה בא ללמדנו, הרי עומדים הם ארבעתם וסְפֹרִים הם לפנינו, ומה הוא שאמר **אחד אחד אחד ואחד**.

אלא יש לומר שלא בא להורות על מִסְפָּר. אלא כלשון חז"ל "אחד זה ואחד זה" כלומר אותו דין. וכך אמר: אחד חכם אחד רשע אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול אותו דין יש לך עליהם, של חיוב ההגדה של והגדת לבנך.

רק כל אחד כפי הראוי לו. לחכם אמור לו כהלכות הפסח, לרשע הקהה את שיניו, לתם אמור בקצרה לפי שכלו, בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים. ולשאינו יודע לשאול את פתח לו. ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. ומכיון שסתמת ולא פירשת עוררת אותו לשאול בעבור מה. ותשיב לו בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. וזה הענין של

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ולא רק ההבטחה לאברהם אבינו, אלא גם ההבטחה שהבטיח ליצחק וליעקב, לגאול את הבנים, היא שעמדה לנו לא רק ביציאת מצרים כהבטחה לאברהם, אלא גם בכל דור ודור כפי ההבטחה לאבות.

וההבטחה לאבות כלולה במה שהבטיח ליעקב, אָנְכִי אֶרְדֶּה עִמָּךְ מִצְרָיִם וְאָנְכִי אֶעֱלֶךָ גַם עִלָּה.

ויש לשאול, לכאורה היה מספיק לכתוב וְאָנְכִי אֶעֱלֶךָ בלבד, ומאי גם עִלָּה. מה בא לרבות גם עלה.

אלא כפי שאמר למשה רבנו אהיה אשר אהיה. אנכי אהיה עמכם בצרה זו, אנכי אהיה עמכם גם בצרה אחרת לעתיד לבא. זה הכונה גם עלה. אנכי אעלך ממצרים, אנכי אעלך גם מכל הצרות האחרות ומכל הגלויות לעתיד לבא. ולכן הדגש הוא על כל דור ודור. שבכל דור ודור אשר יעמדו עלינו לכלותינו, הקב"ה יצילנו מידם. ואמר מצילנו בלשון הווה, כי כן גזר כבר בגם עלה.

וירושא רוחנית ליעקב וְעִכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמָּקוֹם לְעִבְדָתוֹ.

וכיצד קָרְבָנוּ, על ידי שירדנו מצרימה, ופדאנו משם מבית עבדים.

ואשר על כן אומר עתה בְרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְרוּךְ הוּא.

והיא שְׁעֵמֶדָה

והיא שְׁעֵמֶדָה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֵא אָחַד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֲלֵא שְׁבָכֵל דוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

והיא שְׁעֵמֶדָה. היא, ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאבותינו, לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שיוציאנו ממצרים, כנ"ל, היא שעמדה לנו. ולא מצד עצמנו, שהרי היינו שקועים במ"ט שערי טומאה. והוציאנו אל מ"ט שערי קדושה וטהרה ושערי בינה.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ישמא יש לומר, שהלראות הוא בכח, והלהראות הוא בפועל. לכן המשנה נקטה לראות וזה אכן לשון ההגדה, אבל היוצא אל הפועל של לראות, הוא להראות. כי אם אין "לראות", גם ה"להראות" לוקה בחסר. ורק כאשר ה"לראות" את עצמו הוא מופנם כל צרכו, אז היוצא מכך אל הפועל חייב להיות בדרגה של להראות את עצמו.

כיוצא בזה אפשר לומר בענין האמונה. להאמין הא פועל עומד, אבל גם פועל יוצא, ולכן הוא בהפעיל, כאדם המפעיל את האחרים.

ורק כאשר אדם מאמין את עצמו, כגון בקיום המצוות, רק אז כאשר הוא יקיים את המצוות הוא גם יאמין את האחרים, יגרום להם שיאמינו. אבל אם אדם מאמין ואינו מאמין, אין האמונה שלו יוצאת אל הפועל לחזק אמונה באחרים. ולכן לא נאמר שאדם אומן. אלא אדם מאמין. שעל ידי זה שמאמין את עצמו במה שעושה, על ידי כך מאמין גם את האחרים, וזה הנקרא קידוש השם, שמקדש שם שמים ברבים על ידי מעשיו. כן הוא

ולכן נאמר לקמן, לפני הללויה וגאל ישראל, בְּכַל דוֹר וְדוֹר חִיב אָדָם לְרֵאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמְצָרִים. וע"ע שם.

צא ולמד. לעומקו של מקרא יש לפרש כפי שאמר הקב"ה לאברהם אבינו צא מאיצטגנינות שלך, ממעגל החיים הקרוב אליך, והגביה עוף ולמד כיצד צריך להודות להקב"ה. וכיצד נלמד להודות, מהגדה של הביכורים הנאמרת כשאתה מביא מפרי האדמה, ולא מסתפק בהודיה על הפירות בלבד, אלא מתחיל את ההודיה מהשרש מ"ארמי אובד אבי".

הקדמה לבכל דור ודור:

בְּכַל דוֹר וְדוֹר. כנאמר לעיל שבכל דור ודור הקב"ה מצילנו מידם, לכן בכל דור ודור חייב אדם וכו'.

לְרֵאוֹת אֶת עֲצָמוֹ. כן נוסח הרמב"ם בהגדה. ובהלכות חמץ ומצה כתב הרמב"ם להראות את עצמו.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

לְפִיכֶם אֲנַחְנוּ תִּנְיָבִים. והוא כאמרו מדוע אנו מחלקים את ההלל לשנים, שני פרקים אלו בראשונה ואח"כ השאר. שהרי בכלל החיוב הוא לומר ולהלל על ידי הזכרת יציאת מצרים בהלל. בצאת ישראל ממצרים וכו'. שהוא הפרק היחידי בהלל המדבר על יציאת מצרים. ומכיון שאנו רוצים להזכירו בחתימת ההגדה, אנו מתחילים מן הפרק הראשון של ההלל, שיהיה הכל כסדרו. זה דרך פשוט.

ולעומקו של מקרא יש לומר ששני חצאי ההלל יורו על עבדות וחירות. חציו הראשון אותו אומרים בזמן ההגדה, יורה על היציאה מעבדות לחירות, שנאמר בו מאשפות ירים אביון, ובצאת ישראל ממצרים.

וחציו השני של ההלל יורה על שבח גאולתנו, שנאמר בו כי לעולם חסדו, ובקשה לעתיד לגאולה שלימה, שנאמר בו **אנא ה' הושיעה נא**.

כאן. על ידי שרואה עצמו, על ידי דרגה זאת מגיע להראות את עצמו גם לאחרים.

ובליל הסדר אדם מגיע לדרגה עליונה של לראות את עצמו, ולהיות חזור באמונה, ועל ידי כך ממילא הוא גם מראה את עצמו, ומשפיע את אמונתו על כל סביבותיו.

ועוד יש לומר בענין זה, שלכן הסמיך בעל ההגדה את המאמר של **בְּכֹל דוֹר וְדוֹר תִּיב אֶדָם לְרֵאוֹת אֶת עַצְמוֹ**, לפרקי ההלל הראשונים הסמוכים לגאל ישראל, שנאמר בהם **הַמַּגְבִּיהִי לְשִׁבְתָּ, הַמְשַׁפִּילִי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ**. שגדולת הבורא יתברך הוא בזה שגם כשמגביה לשבת בשמים, הוא משפיל לראות בארץ. ועל ידי שמשפיל לראות בארץ בהשגחה פרטית, על ידי כך מתגלה ברוב גבהותו בשמים ממעל. שעל ידי זה שמשפילי לראות, על ידי זה נִפְרָת מלכותו וממילא מתקיים הלהראות. שבזה מראה מלכותו על כל ברואיו.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

הוא תם. בין אם הוא שאינו יודע
לשואל.

מה הסיבה לשאלתו ומה נקודת
הראות שלו, היא אשר תביא תשובה
נכונה, להעמידו על דרך הישר ולחזקו
בכל הצריך חיזוק.

בעבור זה. יש להבין מדוע נקט
בעל ההגדה בלשון **בעבור זה** לעניין
הפסח, ומדוע ייחד לשון זאת לרשע
ולשאינו יודע לשואל.

ומבואר שחדש ראשון לאחר יציאת
מצרים עדיין אכלו מהמצות שהכינו
צידה לדרך. ולאחר חדש כשנגמרו
המצות, החל המן לרדת. וירד עד ז'
באדר עת פטירת משה רבנו. ומכאן
ואילך אכלו ממה שנשאר מן בכלים
באורח נסי עד שנכנסו לארץ.

ומשנכנסו לארץ זרעו חיטה ופסק
המן מן הכלים. וחיטה זו נקראת
מעבור הארץ. ככתוב ביהושע (ה),
יב' וַיִּשְׁבֹּת הַמֶּן מִמִּצְרַיִם בְּאֶחָד

ברוך המקום

ברוך המקום ברוך הוא ברוך
שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא.
צריך לדעת מה מקום לפיסקה זו
בעניין ההגדה לפני פירוט ארבעת
הבנים. אלא ודאי לא דבר באנפי
נפשיה הוא אלא מקושר עם שלאחריו.
מכיון שרצה בעל ההגדה לומר כנגד
ארבעה בנים **דברה תורה**, התחיל
בשבח נתן התורה ומכיון שהתברר
שהבנים כתובים בתורה, מעתה יש
לכל אחד לברר איזה בן הוא **ובאיזה**
אופן דברה התורה אליו.

ועוד י"ל שלימדנו בעל ההגדה
שחיוב הסיפור לבנים השונים הוא
מדאורייתא. לכן הדגיש בעל ההגדה
ברוך שנתן תורה וכו' וכנגד ארבעה
בנים דברה תורה.

מה הוא אומר. יש ליתן טעם מה
ראה בעל ההגדה לומר **מה הוא אומר.**
ויש לומר שיש כאן כלל גדול בחינוך:
צריך להיות **קשוב לרשעי לבו של**
הבן. ולהתעמק בשאלתו. בין אם הוא
חכם בין אם הוא **רשע** ח"ו בין אם

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

זמן שנאמר **בַּעֲבוּר זֶה**, בזמן שמצה ומרור מונחים לפניך.

בביאור דיינו

יש ליתן טעם מה הוא זה שנאמר **דיינו**. שפירושו לכאורה **די לנו**. ולא יעלה על הדעת לומר די לנו בלי שבת ובלי תורה וכו'.

אלא יש לומר שהפירוש של **דיינו** הוא: **כבר על זה די היה לנו להודות**. על אחת כמה וכמה שיש לנו להודות שנתן לנו כל הדברים הנפלאים האלה. והרי עיקר הלילה הזה ניתן להודאה למקום ברוך הוא, על כן **דיינו** להודות על כל דבר ודבר וכל שכן על הכל יחדיו.

מַעֲבוּר הָאָרֶץ. ולית מילתא דלא רמיזא באורייתא. שנאמר **בעבור זה**. בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. ודרשת חז"ל בעבור שמצה וכו' נרמזת ביהושע ויאכלו מעבור הארץ. ובשמות (יג, ח') נאמר **וְהַגְדַתְּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לְאָמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם**. והוא בפרשת בא **טַרְם** יציאת מצרים. לומר לך שנעוץ תחילתו בסופו וסופו בתחילתו. שבזכות **בעבור זה** שביציאת מצרים זכו להיכנס לארץ ולאכול **מעבור הארץ**. ובזכות **מעבור הארץ** שבכניסה לארץ, זכינו לליל הסדר בכל שנה ושנה לומר **בעבור זה**.

ולעומקו של מקרא, יש לומר שלמדו **בַּעֲבוּר זֶה** שהוא בזמן שמצה ומרור מונחים לפניך ממה שנאמר **ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה וגו'**. אל תקרי **בעבור זה** אלא **בַּעֲבוּר זֶה**, **בחולם**. ואין זה אלא הקב"ה שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו. **בַּעֲבוּר אַלְקִינוּ זֶה**, בעת הכה כל בכור בארץ מצרים בחצות, הוא אותו

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

רחצה

ברחץ התבאר שהוא כנגד ביה אנא רחיצך. שהוא גילוי אמונתנו בקב"ה, ובאבותינו. ועתה יתבאר שכנגד זה יש גילוי אלוקות עלינו שהקב"ה ואבותינו בוטחים בנו, שאנו ממשיכים מסורת אבותינו בידינו. וזה רמוז בה' של רחצה. רחץ ה'. שה' בוטח בנו שלא נכזב באמונתנו. וזה היסוד של אני לדודי ודודי לי. ולכן עתה אנו מברכים על נטילת ידים וזה כנגד הפסוק וינשאם וינטלם כל ימי עולם.

מוציא מצה

מברך שתי ברכות, המוציא ועל אכילת מצה. ויאכל כשני זיתים משניהם יחד. ונחלקו בגמרא אם המוציא אָפִיק משמע שהוא לשון עבר, או מְפִיק משמע שהוא לשון הווה.

רבנן אומרים שהמוציא הוא לשון עבר, ורב נחמן אומר שהמוציא הוא לשון הווה. ולכן לצאת כל הדיעות

בצאת ישראל

בצאת ישראל ממצרים וגו' הים ראה וינס, הירדן יסב לאחור.

ויש לשאול, הרי בצאת ישראל ממצרים הוא ארבעים שנה לפני שהירדן יסוב לאחור. ומה תלמוד לומר בצאת וגו' הירדן יסוב.

אלא רצונו לומר שנס הירדן יסב לאחור כבר היה טמון בנס של קריעת ים סוף. ורק יצא אל הפועל ארבעים שנה אחרי כן. ונס קריעת ים סוף כלל כל הנסים אשר יבואו אחריו.

וכן הגאולה לעתיד לבוא טמונה היא כבר ביציאת מצרים. לכן אמרו לא שתיעקר יצ"מ אלא שיהיה נס הגאולה העתידה עיקר ויצ"מ טפלה לו.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

הוא המוציא. לכן יש לברך המוציא.
ה' מוציא. השם הוא המוציא.

רבנן אומרים **שהמוציא** הוא לשון **עבר**, ורב נחמן אומר שהמוציא הוא לשון **הווה**. ולכן לצאת כל הדיעות אומר רב נחמן שצריך לומר **מוציא** לחם מבלי ה'א הידיעה בתחילה. **שמוציא זה** לכל הדיעות לשון **עבר**.

ולכן הסמיכו את **המוציא לגאל** **ישראל** שהמוציא הוא גם אפיק משמע, ששניהם לשון עבר לפי רבנן. וגם מרמז על ה' המוציא. כנ"ל.

ומה שחבר בעל הסימנים את המוציא ומצה יחדיו, הוא ענין של **המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים**. כי **המציה השלימה** היא כנגד המוציא אתכם, **והמציה הפרוסה** היא כנגד מתחת **סבלות מצרים**. וכדי לחבר את שניהם יחד תקנו להלכה לאכול **כשני זיתים משניהם יחד**. שהם אותו ענין והמשך אחד להם.

אומר רב נחמן שצריך לומר **מוציא** לחם מבלי ה'א הידיעה בתחילה. **שמוציא זה** לכל הדיעות לשון **עבר**.

ומדוע כל כך חשוב לנקוט לשון **עבר**, כי חייב אדם לראות את עצמו **כאילו הוא יצא ממצרים**. ודעת חזל שהוא צריך **לחיות את העבר**. לאפוקי ממי שאומר שצריך לראות כאילו עכשיו אנו יוצאים. זה אינו. אלא צריך לראות ולהראות **שהיינו שם**. שאותנו הוציא. דייקא נמי, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא **יָצָא**, בעבר ממצרים. יצא ולא יוצא.

ואשר על כן, מברכים בסיום ההגדה **גָּאֵל** ישראל. גאל ולא גואל. גאל בלשון עבר. בבחינת מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי.

וזה היסוד של חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. שהיה הוא באותו מעמד נשגב.

ועתה נחזור למחלוקת רבנן ורב נחמן. לרב נחמן יש חשיבות לומר בלשון עבר לכל הדיעות כפי ההסבר לעיל. ולרבנן יש חשיבות להודיע מי

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

המרירות לא היתה מתגלית המתיקות. וכן בלימוד התורה כאשר יש עמל התורה במרירות, אז מגיעים לעריבות התורה ומתיקותה. וזה הסוד של מה שנאמר למשה בסנה. **בְּהוֹצֵיֶיךָ אֶת-הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת-הָאֱלֹהִים עַל הַקָּר הַקָּר. וזו קבלת התורה. שבשניהם המר הופך למתוק.**

כורך

כורך מצה (שלישית) ומרור יחד טובל בחרוסת ואוכלם בהסיבה ואומר **זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל. כֵּן עֲשֵׂה הִלָּל בְּזִמְנוֹ שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָבִים.**

והוא רק **זָכַר** שאין בכריכה זו פסח. שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. **ולעומקו של מקרא יש לומר שזה תיקון** למה שעשו אנשי יריחו שכרכו את שמע ולפי רבי יהודה שלא היו אומרים בשכמל"ו. (פסחים נו.). ואע"פ שלא מיחו בידם, אין כאן ייחוד מושלם של מלכות ה' בעולם ומתקנים זאת על ידי הכורך.

מרור

טובל מרור בחרוסת ומנער החרוסת. וחרוסת הוא מאכל מתוק, רק דומה לטיט, והוא רמז למה שפירש"י בפרך. פה רך. שבתחילה העבודה בטיט היתה מתוקה. והחרוסת מפירות ומאכלים המפורשים בשיר השירים. לומר לך, שבתוך הטיט העבה של עבודת הפרך מוטמנת אהבת ה' של **אני לדודי ודודי לי.**

וטבילת המרור בחרוסת מזכירה את הטמנת הילדים בטיט העבה. ואף על פי כן, אני לדודי ודודי לי. ונקראת חרוסת לשון חרס הנשבר, שאדם עושה עצמו כחרס הנשבר ומתוך כך מקבל כוחות לראות את העבודה הקשה בעיני האמונה.

והחסה גם היא תחילתה מתוק וסופה מר, והיא כנגד מה שחס הקב"ה עלינו להושיענו. ומטבילים אותה במה שתחילתו מר והוא הטיט העבה וסופו מתוק, שמסיר את הקפא את הארס מן המרור. שאחרי הסרת הארס, הוא **האירוסין** אנו נמצאים בגילוי של **הנישואין.** אני לדודי ודודי לי. **ולולא**

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

באחב) וַיֵּאמְרוּ בְה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ.

ואילו את הלל הזכיר פעמיים, כנ"ל.

ויש לומר, שהזכירו פעמיים, פעם אחת לעצמו ופעם שניה כנגד משה רבנו. שמשה והלל שרש אחד להם. שרש הענוה.

ועל דרך הסוד, נתגלה שרשם בשמות ע"ב מג' פסוקים ויסע ויבא ויט הם נרמזים זה לצד זה (באותיות למפרע) מה"ש, לל"ה.

שולחן עורך

עליו אמר דוד המלך ע"ה תערוך לפני שולחן נגד צורריו. והביאור בזה לעומקו של מקרא שכל הנאה שיש לאדם בשולחן עורך הוא נגדא לצורריו. נגדא הכוונה מכה. כאילו מכה ברצועה לשונאיו וצורריו.

כיצד:

המצה היא כנגד פסוק הראשון של ק"ש, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. והוא קבלת עול מלכות שמים לעילא. והמרור כנגד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והוא קבלת עול מלכות שמים לתתא.

ועל ידי הכורך, כורכין את שמע וברוך שם יחדיו לקבל מלכות שמים שלימה. ולעתיד לבוא יכרכו גם את הפסח יחד עם המצה והמרור. לקיים על מצות ומרורים יאכלוהו.

ובשימת לב, הזכיר בעל ההגדה את שם הלל פעמיים. ואילו משה רבנו מוזכר רק פעם אחת, וגם אז כבדרך אגב, באמרנו ויאמינו בה' ובמשה עבדו.

ויש ליתן טעם מדוע לא יזכר שם משה בהגדה, אלא פעם אחת. שכל כולו של ליל הסדר להחדיר בלב הצאן הרך אמונה בקב"ה, כאומרנו, אני ולא מלאך.

ובענוותנותו של משה, הזכיר בעל ההגדה את משה רק פעם אחת יחד עם הקב"ה, באומרנו (לאחר דצץ עדש

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

כוס של אליהו

הוא כוס חמישי כנגד לשון גאולה חמישי **והבאתי** וגרס לה המהר"ל בהגדתו, ולהלכה יש חולקים ומשום **הספק** מוזגים ולא שותים. וכן נוהגין עד שיבוא אליהו התשבי זכור לטוב ויתרץ קושיות ובעיות וגם ספק זה. ואשר על כן נקרא **כוס של אליהו**.

וסדרו לומר שִׁפְּחָה חֲמִישִׁי אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּהָ וְעַל מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נְוֵהוּ הִשְׁמִי. שִׁפְּחָה עֲלֵיהֶם וְעָמְדָה וְחָרֹן אַפֶּיךָ יִשְׁיגֵם. תִּרְדֹּף בָּאֶף וְתִשְׁמָדֵם מִתַּחַת שָׁמַי ה'.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהוא כנגד מה שאמרו (סוכה כח:): משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ו**שפך** לו רבו את הקיתון על פניו, ואמר לו אי אפשר בשמושך.

וכוונו בעבד זה גם **לגוג ומגוג** שבכל הדורות עליו נאמר **וכי יש עבד**

צפון

על ידי אכילת האפיקומן, הקב"ה מרחיק מאתנו את היצר הרע שנאמר ואת הצפוני ארחיק מעליכם. ומה שאמרנו בעת היחץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, כעת על ידי האכילה מתקיים בנו אנא בכח גדולת ימינך **תתיר צרורה**.

ברך

מוזגין כוס שלישי הוא כוס ברכת המזון והוא כנגד עולם היצירה כנ"ל וכנגד גאלתי, שנאמר בהטוב והמטיב גואלנו.

וברכהמ"ז אינה כדי נסבה שאכלנו וצריך לברך. אלא היא **חלק מההודיה לה'** על יצאת מצרים שנאמר **נודה לך על שהוצאתנו מארץ מצרים** ופדינתו מבית עבדים.

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ההלל עד תומו. ואין לומר שיש כאן הפסק כי כל ליל הסדר הוא הלל אחד גדול לה'. ואשר על כן אין מברכין על ההלל בבית, אלא מכוונים על ההלל בבית הכנסת בתפילת ערבית גם על שבבית.

ולכן הסמיכו את המשך ההלל ל"שפוך חמתך" שהם מאותו ענין. שנאמר שם תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה'. ומיד ממשיכים בהלל לומר לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך. למה יאמרו הגויים איה נא אלהיהם. וגו'. ולכן היה ראוי לא להפסיק בין שפוך חמתך לבין המשך אמירת ההלל. ואמירת ההלל ברצף עם חלקו הראשון, הרי הוא כהחזרת הפירודא של הו' מהה', כפי שהתבאר בתחילה.

פתחו לי שערי צדק. הם השערים הנפתחים בליל הסדר להשפיע שפע ברכה וישועה.

המורד ברבו אלא הוה הכי נמי הוה (ברכות י.) ומתפללין לה' שבעת בוא אליהו זכור לטוב ישפוך הקב"ה על גוג ומגוג העבד קיתון על פניו ויאמר לו אי אפשי בשימושך.

ויש לומר שלכן הסמיכו אמירה זו לכוס של אליהו, **שהנקם בגויים** הוא **מִסְדְּרֵי הגאולה**, ואשר על כן ארבע הכוסות הן של גאולה לישראל ופורענות לגויים. וזה שאומרים כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו, ורמז הוא לאליה שהו"ו של שמו נמצאת כמשכון אצל יעקוב עד שיבוא ויגאל את בניו. ומשכון הוא לשון משכון, וזה שאומרים כאן ואת נוהו השמו. נוהו הוא משכון ה' הוא ביהמ"ק שיבנה בב"א.

הלל

מסיימים את ההלל שהתחלנו במגיד. ונחלק ההלל כנ"ל לשני הפרקים הראשונים נאמרו במגיד שהפרק השני יש בו הודאה על יציאת מצרים, בצאת ישראל ממצרים וגו' ואי אפשר להתחיל משני לכן מתחילין מראשון. כנ"ל. ועתה ממשיכים את

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ואומר מה לי לדחוק הרי כל האדם כוזב, הרי השעה נדחית מפניו והיינו האמנתי כי אדבר.

אנה ה' כי אני עבדך. בפשט הדברים, הרי זה כמו **אנא** ה'. ולעומקו של מקרא, באומרו **אנה**, יחפש העבד את רבו לבלתי יסתיר ממנו פניו. ויהיה **אנה** מלשון אנה אמצאך, אנה אלך. אנה אלך ה' מבלעדיך. כי אני עבדך. ובוזה יתקיים בו האנא, ביתר שאת.

כי גבר עלינו חסדו. יבואר על פי **הסוד**, שחסד ה' שהיא מידת השפע ללא גבולות, גברה על מידת הגבורה והדין, והצטרפו יחד להנהיגני במידת התפארת היא האמת. חסד הוא אברהם וגבורה הוא יצחק ואמת הוא יעקב. כנאמר, תתן אמת ליעקב. ומידת התפארת תנהיגנו לעולם.

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. וכפל ארבע פעמים כי לעולם חסדו להוריד שפע החסדים דרך ארבע עולמות אבי"ע, אצילות בריאה יצירה, עשייה. וכנגד ארבע אתון קדישין של שם ה'. שכולו חסד ורחמים.

האמנתי כי אדבר. מה שאמרתי ודברתי אתהלך לפני ה' בארצות החיים, הוא רק מתוך אמונה, שהרי אני עניתי מאד, עוניתי ונהייתי עני עד עפר. וכך יהיה ערך הדברים. אני עניתי מאד, ורק מתוך אמונה אדבר שאתהלך לפני ה' בארצות החיים.

אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב. שבעת הגאולה יחיש ה' פדות נפשנו כעין ויריצוהו מן הבור. והוא שחלקו רבותינו בענין ואכלתם אותו בחפזון. ולמדו עד שעת חפזון. וחלקו מה היא שעת חיפזון. ר' אלעזר בן עזריה סבר מאי חפזון **חפזון דמצרים** ופירש רש"י **חצות**, שמתוך שמתו עמדו עלינו למהרנו לצאת, ורבי עקיבא סבר מאי חפזון **חפזון דישראל** והוא עלות השחר שנחפזנו לצאת.

ולשניהם החפזון הוא מאת ה'. ולזה התכוון דוד המלך. כשאדם שם מבטחו בה' ה' יחיש גאולתו כעין שאמרו (ברכות סד.) כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו וכל הנדחה מפני השעה שעה נדחת מפניו.

וזה שאמר אני אמרתי בחפזי, שכאשר החפזון בא **מצד האדם** הריהו כדוחק את השעה ואז השעה דוחקתו **וכל האדם כוזב**. אבל הנדחה מפני השעה

לעומקו של מקרא הגדה של פסח

ה' הושיעה עתה. הצליחה עתה. וכן במצודת ציון. ורבותינו כפלו את הפסוקים והם כנגד ארבע עולמות אבי"ע אצילות בריאה יצירה עשייה, וכן"ל אצל כי לעולם חסדו.

נרצה

כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה

לעשותו.

שהסדר שאנו עורכים בכל שנה

ושנה מקרב את הגאולה והוא הכנה

לעשייה השלימה והאמיתית בבית

מקדשנו בב"א, ולכן מבטאים צפייתנו

במאמר

לשנה הבאה בירושלים הבנויה.

ואומרים הלל הגדול, שבו כ"ו פעמים כי לעולם חסדו, כנגד גימ' כ"ו שבשם הוי"ה שכולו שפע חסד.

נשמת כל חי. ויש ליישב הסתירה לכאורה, שבתחילה אמר אילו פינו מלא שירה וגו' אין אנהנו מספיקים להודות לך וחזר ואמר על כן אברים שפלטת בנו וגו' הן הם יודו.

אלא י"ל בשימת לב שיש תוספת. ורוח ונשמה שנפחת באפנו. כי אכן האברים לבדם אינם מספיקים להודות אפילו יהיו כמרחבי רקיע. אך כאשר האברים משמשים את הנשמה, אזי יחד עם הנשמה הן הם יודו ויברכו. כי הנשמה היא שמתפללת ומודה לכן נקראת התפילה הזאת על שם הנשמה, נשמת כל חי תברך את שמך ה' אלקינו.

וזה שאמר ברכי נפשי את ה' וכל קרְבֵי את שם קדשו. שיחד עם הנפש גם הקרבים יכולים להלל לשם קדשו.

אנא ה' הושיעה נא. דרכו של רש"י לפרש אין נא אלא לשון בקשה. והתרגום דרכו לפרש כען. עתה. ומכיון שיש כבר בקשה אנא, ע"כ יש לפרש נא מלשון עתה, עכשיו. אנא

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל

דוא"ל: leshem895@gmail.com

